

1. Mitä moraali on?

Ydinsisällöt

Tiivistelmä luvun pääasioista

- Erilaiset säännöt ohjaavat ihmisten käyttäytymistä ja toimintaa.
  - Lait ovat eduskunnan vahvistamia yhteiskunnan toimintaan vaikuttavia sääntöjä.
  - Käyttäytymissäännöt ohjaavat ihmisten välistä kanssakäymistä.
  - Moraalinormit suojelevat yhteisön tärkeimpiä arvoja.

Säännöt muuttuvat

- Lainsäädäntöä uudistetaan vastaamaan muuttuneita olosuhteita.
- Käytössäännöt muuttuvat, kun käsitys huomaavaisuudesta ja kohteliaisuudesta muuttuu.
- Moraalisäännöt muuttuvat, kun käsitys siitä, mikä on hyvää, mikä vahingollista, muuttuu.

Peruskäsitteet

- Moraali (lat. mores, tavat)
  - Oikeaa ja väärää inhimillistä toimintaa sekä hyvää ja pahaa koskeva oppi tai käsitys
- Etiikka (kr. ethos, tapa, luonne)
  - Filosofian ala joka tutkii moraalia ja hyvää elämää

Mikä on oikein?

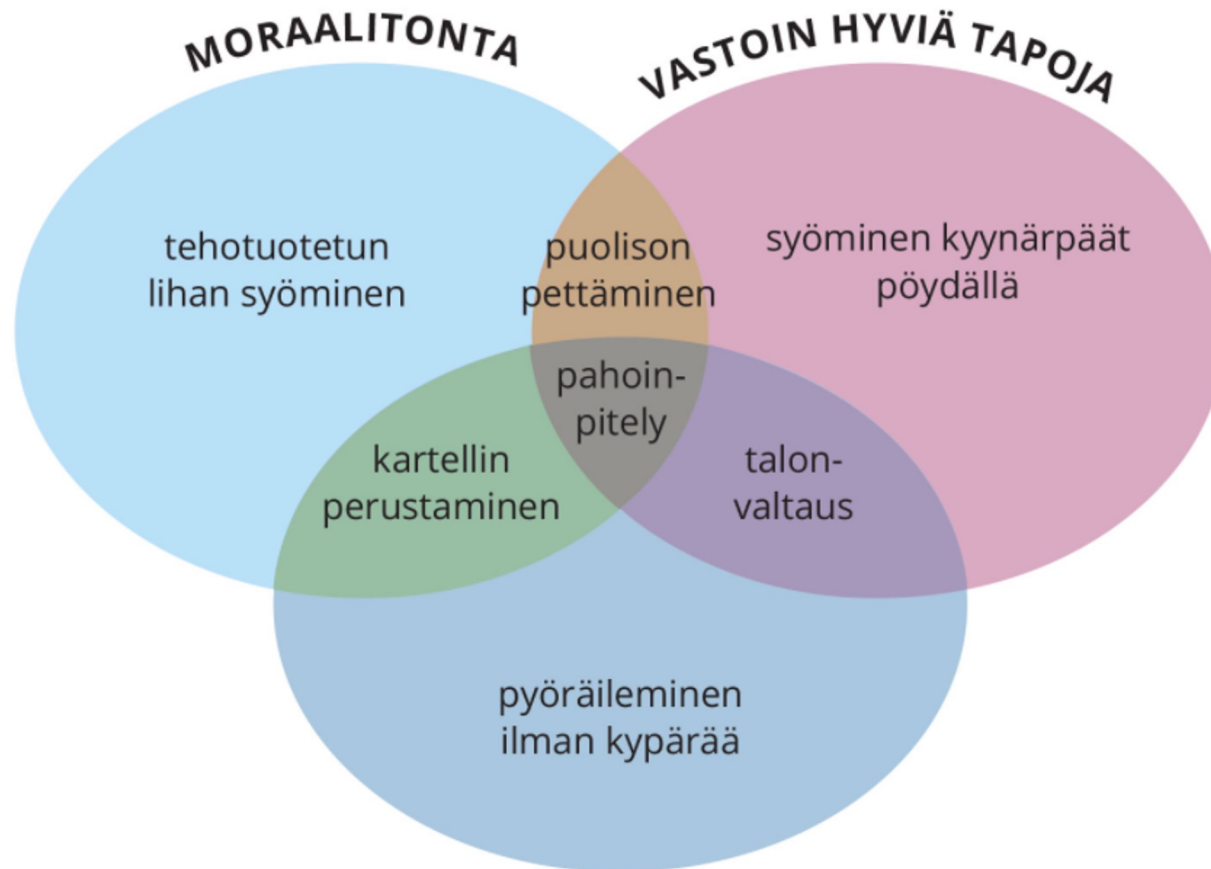
- Tavat, laki ja moraalit vastaavat kaikki kysymykseen, mikä on oikein.
  - Niihin kaikkiin liittyy toimintaa ohjaavia sääntöjä.
  - Niillä on kuitenkin myös eroja.

Tavat, lait ja moraal

- **Tavat:** Minkälainen käyttäytyminen tekee ihmisten yhdessä elämisestä sujuvaa ja miellyttävää?
- **Lait:** Mitkä säännöt ovat perustavia yhteiskunnan toiminnalle?
- **Moraali:** Mitkä ovat tavoittelemisen arvoisia päämääriä ja hyväksytyjä keinoja tavoitella niitä?

MORAALI

käsitykset
tärkeimmistä
päämääristä ja
tavoista edistää
niitä

ETIIKKA

moraalin
filosofinen
tutkiminen

Taito: Moraalin näkökulman etsiminen

- Usein tapojen, lakien ja moraalिन näkökulmat osuvat yksiin.
- Toisinaan moraalिन näkökulma silti eroaa tavoista ja laeista.
- Esimerkiksi ihmisoikeustaistelussa on usein rikottu oman aikansa tapoja ja lakeja moraalisisista syistä.

2. Moraalinen toimija ja teot

Ydinsisällöt

- Havainto, että on toiminut yhteisön odotuksia vastaan, saa tuntemaan häpeä ja syyllisyyttä.
- Häpeä on tunne omasta kelpaamattomuudesta.
- Syyllisyys herää, kun ymmärtää toimineensa väärin.

- Moraalin näkökulmasta ihminen on
  - moraalinen toimija eli moraaliagentti
  - vastuussa teoistaan ja niiden vaikutuksista.
- Vastuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon
  - pystyykö toimija arvioimaan tekojensa seurauksia
  - onko tekijä toiminut tarkoituksellisesti.

- Toiminnan moraalisessa arvioinnissa kiinnitetään huomiota
  - toimijaan
    - Onko toimija vastuullinen moraaliagentti?
    - Onko toiminta tarkoituksellista?
  - tekoihin
    - Mitä toimija pyrki saamaan aikaan?
    - Mitä teko aiheutti?
    - Mitä tekotyyppiä toiminta edustaa?

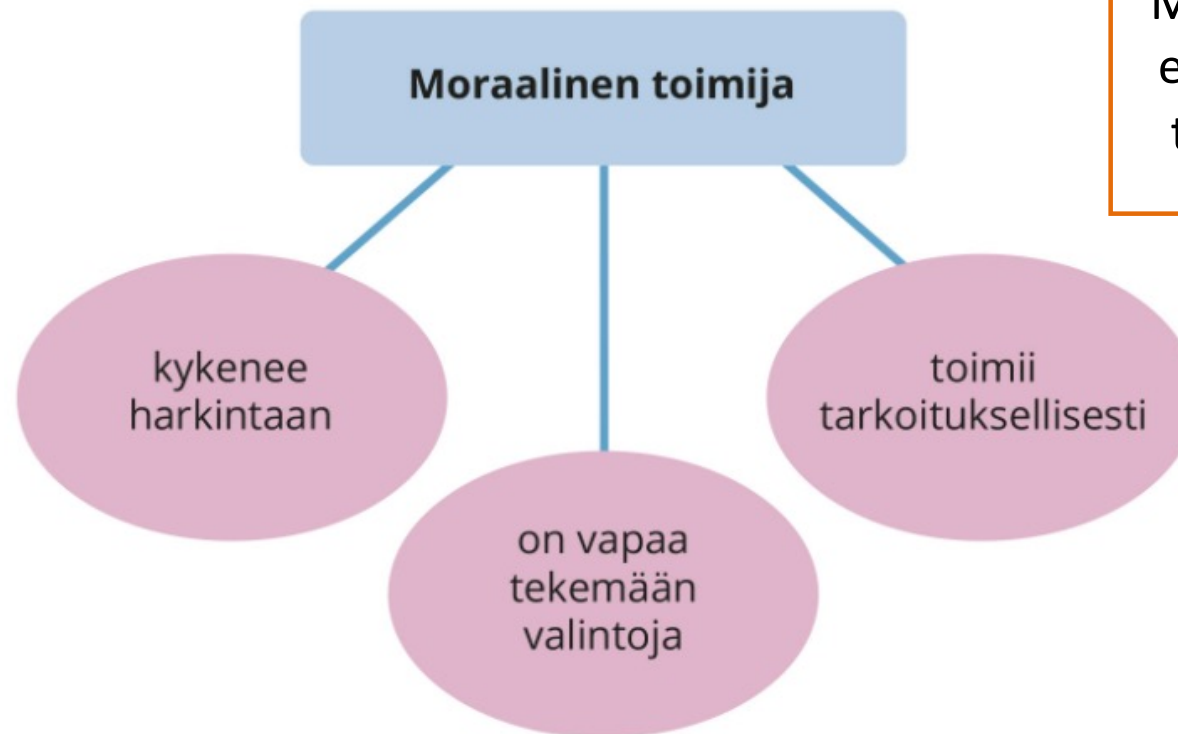

Moraalinen toimija

- Moraalinen toimija on se, jota pidetään moraalisesti vastuussa teoistaan ja jonka odotetaan toimivan moraalisesti.
- Esimerkiksi lapsia ei yleensä pidetä moraalisina toimijoina.

Moraalisen toimijuuden ehdot

Mitä kaaviossa esitetyt ehdot tarkoittavat?

Moraaliset teot

- Ei ole yksiselitteistä tapaa arvioida teon moraalista luonnetta.
- Arvioon vaikuttavia seikkoja:
  - toimijan tavoite
  - teon seuraukset
  - tekojen kuvaaminen (esim. teon määritteleminen varkaudeksi)
  - muiden reaktiot

Taito: Käsitteenmäärittely etiikassa

- Yksi etiikan keskeisistä tehtävistä on määritellä moraalikäsitteitä.
- Määrittely luo säännön, kuinka käsitettä käytetään.
- On tärkeää määritellä esimerkiksi pahuuden, teon ja velvollisuuden käsitteet, jotta niitä voidaan mielekkäästi käyttää.

3. Moraalin kohde

Ydinsisällöt

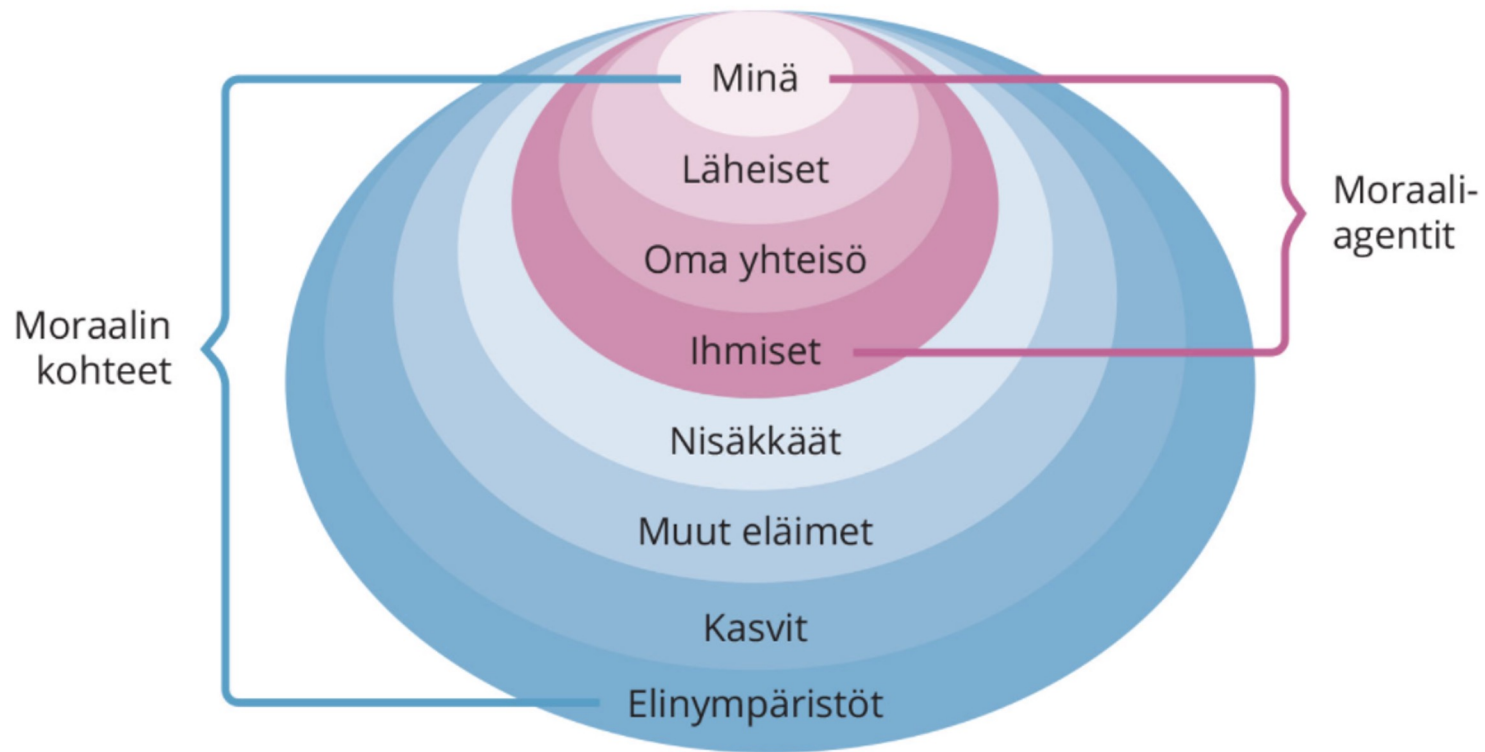

Moraalin kohde

- Moraalin kohde on se jota tai mitä on kohdeltava moraalisesti.
- Eri kulttuureissa eri aikoina moraalin kohteina on pidetty ja erilaisia olentoja ja asioita.

Moraalin kehät

Moraalinen toimija, teot ja moraalin kohteet

Moraalisen arvioinnin kohteet

Moraalinen teko

esimerkiksi kadun
tukkiminen liikenteeltä
protestina
riittämättömille
ilmastotoimille

Moraalinen toimija

esimerkiksi
mielenilmaukseen
osallistuva
ilmastoaktivisti

Moraalin kohde

esimerkiksi autoilijat
ja muut kaupunkilaiset,
päättäjät, luonto,
tulevaisuuden
ihmiset

Ympäristöetiikan näkökulmia

- **Biosentrismi**
  - Luontokeskeinen näkökulma
  - Kaikkea elollista kohdeltava moraalisesti
- **Antroposentrismi**
  - Ihmiskeskeinen näkökulma
  - Hyvää voidaan arvioida vain ihmisen mittapuulla

Mikä tekee luonnosta arvokkaan?

Antroposentrismi:
luonnon ihmiselle
tuottama hyöty ja
välinearvo

Biosentrismi:
luonnolla on itseisarvo,
ja kaikki lajit ovat
arvokkaita

Taito: Moraalikysymysten analysoiminen

- Analysoitaessa asia puretaan osiin.
- Moraalikysymyksiä voidaan analysoida esimerkiksi tunnistamalla tilanne:
  1. Moraalinen teko
  2. Teon tekijä
  3. Teon kohde

Tieto: Metaetiikka

- Metaetiikka on etiikan osa-alue, joka tutkii eettisiä käsityksiä ja moraaliväitteitä.

4. Monenlaisia hyviä

Ydinsisällöt

Hyvän merkitykset

- Kun puhutaan jonkin asian hyvyydestä, voidaan viitata sen monenlaisiin ominaisuuksiin.

4. Monenlaisia hyviä

Erilaiset hyvät

G. H. von Wright ja erilaiset hyvät

4. Monenlaisia hyviä

28

Arvot

- Arvot ilmaisevat hyviä tai arvokkaina pidettyjä asioita.
  - **Itseisarvo** on arvokas itsessään, sitä ei tavoitella minkään muun asian vuoksi (esim. onnellisuus).
  - **Välinearvo** on arvokas jonkin muun asian saavuttamiseksi (esim. raha).
  - **Perustava arvo** mahdollistaa muiden arvojen toteutumisen (esim. terveys).

Erilaisia arvoja

Perustavat arvot
esimerkiksi terveys

Välinearvot
esimerkiksi raha

Itseisarvot
esimerkiksi onnellisuus

Taito: Tosi asioiden ja arvojen erottaminen

- Tosiasia on maailmassa vallitseva asiantila, ja arvo on tärkeä tai tavoittelemisen arvoisena pidetty asia.
- **Humen giljotiini:** Tosiasioista ei voi johtaa arvoja. Siitä mikä on, ei voi päätellä, miten asioiden tulisi olla ("no ought from is").

TOSIASIAT

Maailmassa vallitsevat asiointilat, esimerkiksi vuonna 2021 USA:n liittovaltio teloitti ensimmäisen naisen yli 70 vuoteen

ARVOT

Tärkeinä ja tavoittelemisen arvoisina pidetyt asiat, esimerkiksi ihmishengen koskemattomuus

Taito: Tosiasioiden ja arvojen erottaminen

- Esimerkki:
  - Siitä tosiasiaista, että suurin osa ihmisistä syö lihaa, ei voida päätellä, että ihmisten tulisi syödä lihaa tai että se olisi automaattisesti moraalisesti oikein.
  - Huomaa, että samasta tosiasiaista ei voi myöskään päätellä, että lihansyönti olisi väärin.

Tieto: Tuoko kehittyvä tekniikka mukanaan uudenlaisia ongelmia?

- Tekniikan kehittymisen synnyttämiä filosofisia kysymyksiä:
  - Miten kaikkialle ulottuva tekniikka vaikuttaa ihmisiin?
  - Voiko hoivarobotti korvata inhimillistä vuorovaikutusta?
  - Minkälaisia ”eettisiä valintoja” itseään ohjaavat kulkuneuvot tulisi ohjelmoida tekemään?
  - Mikä on robottien asema yhteiskunnassa?
  - Mitä riskejä liittyy verkon käyttäjistä kerättävään tietoon ja sen mahdolliseen väärinkäyttöön?

5. Hyvien toteuttaminen

Ydinsisällöt

Säännöt ja ohjeet

- Säännöt ovat määräyksiä.
  - Sääntöjen noudattamista valvotaan ja niiden rikkomisesta rankaistaan.
  - Esim. koripallon säännöt ja liikennesäännöt
- Ohjeet ovat suosituksia.
  - Ohjeiden noudattamista ei valvota tai niiden rikkomista rankaista.
  - Esim. ruokaohjeet ja elämäntapasuosituksset

Kiellot ja kehotukset

- Moraalin kohdalla puhutaan kielloista ja kehotuksista.
- Kiellot määräävät, mitä ei saa tehdä.
  - Kiellot suojelevat tärkeitä asioita ja estävät niiden loukkaamiseen.
  - Ne pyrkivät säilyttämään hyvää.
- Kehotukset suosittelevat tekemään jotain.
  - Kehotukset pyrkivät vahvistamaan hyviä asioita suosittelemalla niiden tukemista.
  - Kehotukset pyrkivät hyvän lisäämiseen.

Normi

- Normi on mikä tahansa kielto tai kehoitus, joka sanoo, miten tulee tai ei tule toimia.
- Normit suojelevat ja vahvistavat arvoja.

Erilaisia arvoja

Perustavat arvot
esimerkiksi terveys

Välinearvot
esimerkiksi raha

Itseisarvot
esimerkiksi onnellisuus

Arvot ja normit

Normi ohjaa toimimaan
arvon toteuttamiseksi

Normi

kehotus tai kielto, esimerkiksi "vietä aikaa rakkaiden kanssa" tai "älä murehdi asioita, joille et voi mitään"

Arvo

tärkeänä ja tavoittelemissen arvoisena pidetty asia, esimerkiksi onnellisuus

Arvo kertoo, mitä päämäärää toiminnalla olisi toteutettava

Taito: Arvojen ja normien yhteys

- Arvoista voidaan johtaa niitä niiden säilymistä edistäviä normeja.
- Normeista voidaan päätellä arvo, jota ne pyrkivät edistämään.
- Esimerkiksi ystävällisyyden arvoon liittyy normi muiden huomioimisesta.

6. Hyvä, parempi, paras

Ydinsisällöt

Arviointiperusteet

- Objektiivinen arviointiperuste on arvioijasta riippumaton asia.
- Subjekttiivinen arviointiperuste on sidoksissa arvioijaan.

6. Hyvä, parempi, paras

Arvioinnin ongelmia

- Jos kriteeri on itsestään selvä ja helposti objektiivisesti mitattavissa, arviointi ei ole ongelma.
  - Esim. Kumpi joukkue teki enemmän koreja koripallo-ottelussa.
- Jos kriteeri on itsestään selvä, mutta mittaaminen edellyttää subjektiivista puntarointia, arviointi ei ole ongelma, kunhan arvioijat tuntevat alan riittävän hyvin.
  - Esim. Kuka valmisti croque monsieur -leivän parhaiten.
- Jos arviointikriteeri ei ole itsestään selvä tai on otettava huomioon useita tekijöitä, arviointi muuttuu vaikeaksi, vaikka sen tekisivät ammattilaiset.
  - Esim. Kilpailijan kala oli täydellisesti valmistettua, mutta esillepano oli tylsä ja perunamuussi vetistä.

Relativismi

- Hyvyyttä ja arvoa koskevat arvioinnit ovat suhteellisia (eng. relative).
- Koska ei ole mitään yleistä mittapuuta (objektiivisia arvoja), johon erilaisia näkemyksiä voisi verrata, mikään hyvä tai arvo ei ole itsessään toista parempi.

Kulttuurirelativismi

- Jokaisella kulttuurilla on omat arvonsa: arvot syntyvät yhteisössä ja ovat kunkin kulttuurin historiallisen kehityksen tuloksia
- Eri kulttuurien keskinäistä paremmuutta tai oikeutta ei voida arvioida, koska ei ole näitä kulttuurisia näkemyksiä ylittävää näkökulmaa siihen, mikä on oikein.

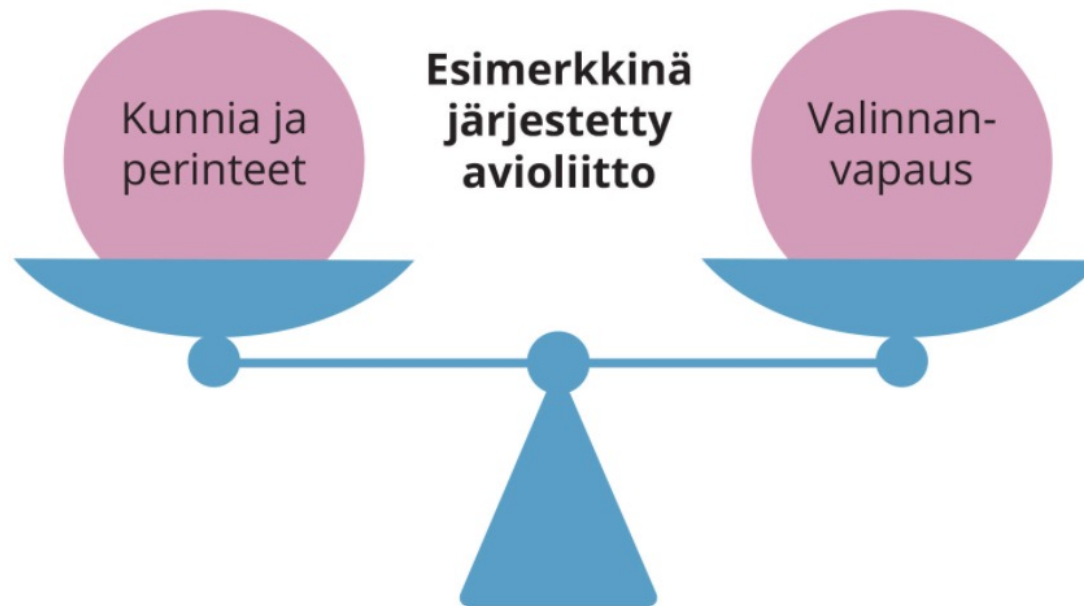

Taito: Arvokeskustelu

- Arvokeskustelussa keskeiset erimielisyydet eivät koske tosiasioita vaan arvoja.
- Eri näkemysten taustalla vaikuttavien arvojen esiin kaivaminen on tärkeää, jotta tiedetään, mitä erimielisyys todella koskee.

Arvot keskustelussa

7. Moraali toiminnan perusteena

Ydinsisällöt

Prudentiaalisuus

- Prudentiaalisuus on käytännöllisesti järkevää toimintaa.
- Oleellista on pitkäkestoisten ja kauaskantoisten hyvien turvaaminen, ei lyhytnäköisten nautintojen metsästäminen.

Onko
prudentiaallinen
toiminta
moraalista?

Oma hyvä

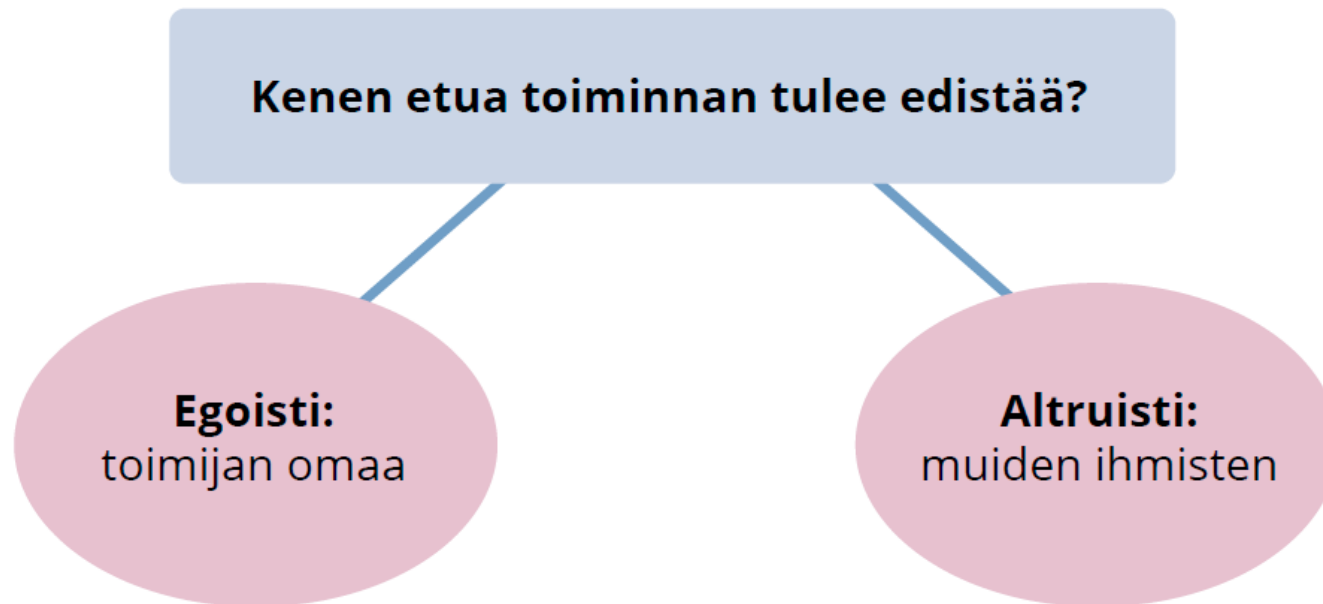
- Ihminen haluaa elää hyvin ja olla onnellinen, vaikka eri ihmisillä voikin olla hiukan erilaisia käsityksiä siitä, mistä hyvä elämä koostuu.
- On vaikea kuvitella, että joku haluaisi itselleen pahaä tai kärsimystä, paitsi joissakin äärimmäisissä tapauksissa kuten masentuneena tai ahdistuneena.

Oma hyvä ja toiset

- Yksilön hyvä ei voi toteutua ilman toisten hyvää.
- Vähintään läheisten ja oman ympäristön hyvä on oleellinen osa omaa hyvää.

Egoismi

- Egoismilla tarkoitetaan itsekkyyttä ja oman edun ajamista.
- Egoistilla tarkoitetaan ihmistä, jonka mukaan vain yksilön omalla hyvällä on merkitystä.

Altruismi

- Altruismilla tarkoitetaan yleensä epäitsekkyyttä ja muiden edun ajamista omien etujen sijaan.
- Altruistilla tarkoitetaan ihmistä, jonka sivuuttaa oma etunsa ja keskittyy muiden hyvään.

Egoismin ja altruismin jako

- Egoismin ja altruismin jako on ongelmallinen.
  - Yksilön ja muiden ihmisten edut eivät ole määritelmänomaisesti ristiriidassa keskenään vaan usein jopa vahvistavat toisiaan.

Taito: Arvot, toiminta ja päättely

- Syllogismissa on päättelyä, jossa kahdesta premissistä johdetaan johtopäätös.
- Praktisessa syllogismissa on tavoiteltavaa arvoa ja sen saavuttamista koskevat premissit.
- Esimerkki praktisesta syllogismista:
  - **Arvopremissi:** Minulle on tärkeää, että lastenlapseni savat elää saastumattomassa ympäristössä.
  - **Uskomuspremissi:** Liiallinen kuluttaminen saastuttaa ympäristöä.
  - **Johtopäätös:** Kulutan maltillisesti.

